

ГОЛОВНИЙ ЖУРНАЛ БЕРЕЖАНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ (1789–1817 рр.)

У статті докладно проаналізовано один з експонатів Бережанського краєзнавчого музею – головний журнал Бережанської гімназії 1789–1817 рр., показано значення експонату для вивчення історії навчального закладу та регіону загалом.

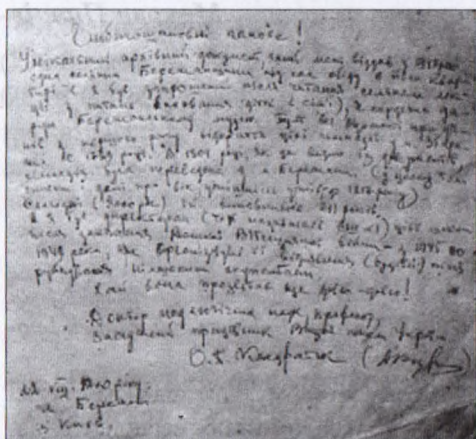
Ключові слова: Бережанська гімназія, Головний журнал Бережанської гімназії, Бережанський краєзнавчий музей, Мартин Барвінський, Мацей Бродович, Віталіс Смоховський, Григорій Шимонович.

У Бережанському краєзнавчому музеї зберігається чимало цінних експонатів. Заслуговує уваги раритетний документ – головний журнал Бережанської гімназії за період з 1789 до 1817 р. [1]. Цей навчальний заклад було засновано в м. Збаражі 1789 р., а бережанський період розпочався з 2 вересня 1805 р., коли, згідно з указом цесаря Франца І гімназію перевели в м. Бережани [2, с. 63].

Головний журнал Бережанської гімназії містить 208 поживклих аркушів, які донесли до нас прізвища учнів, їх вік, оцінки, а також відомості про місце народження і батьків, завваги професорів. Розмір документа 24,5 x 37,5 см. Цікава історія його появи в Бережанському краєзнавчому музеї. Журнал передав у 2000 р. Олександр Пантелеймонович Кондратюк, який брав участь у відзначенні 625-ліття першої письмової згадки про Бережани.

На першій сторінці цінного експонату він залишив автограф [1, арк. 1]: «Глибокошановні панове! Унікальний архівний документ, який мені віддав у 1948 році один селянин Бережанщини під час обіду в його квартирі, (я був запрошений після читання селянам лекції з питань виховання дітей в сім'ї), я сердечно дарую Бережанському музею. Тут всі відомості про учнів з першого року відкриття цієї гімназії у м. Збаражі в 1789 році. В 1804 році, як це видно із документів, гім-

назіва була переведена у м. Бережани (у цьому томі списки і дані про вік, успішність учнів до 1817 року). Сьогодні (2000 рік) їй виповнилось 211 років. А я був директором (тоді називалась СШ № 1) цієї школи після закінчення Великої Вітчизняної війни – з 1945 по 1949 роки. Я ж організував її відновлення (будівлі) після руйнування німецькими окупантами.

Хай вона процвітає ще довго-довго!

Доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник Вищої школи України О. П. Кондратюк
22. VIII. 2000 року.
м. Бережани м. Київ»

Професор Олександр Кондратюк зробив музею воістину дорогий дарунок, який понад 50 років зберігав у себе.

Записи у Головному журналі Бережанської гімназії зроблені латиною, німецькою та польською мовами. Ось як виглядала сторінка журналу 1789–1790 навчального року – першого року в історії гімназії. Запис станом на січень 1790 р., клас риторики [1, арк. 2].

У журналі вказувалось прізвище та ім'я учня, його вік та оцінки з предметів. Одними з перших учнів гімназії були:

Прізвище та ім'я	Вік				
Длужнівський Йосип	16	1	1	1	1
Ленкавський Теодор	18	2	2	2	2
Шусткевич Каетан	14	1	2	1	2

А всього в перший рік навчання в період з вересня 1789 р. до січня 1800 р. до 4-х класів було вписано 45 учнів віком від 12 до 20 років [1, арк. 2 зв. – 3].

У журналі знаходимо записи про навчання осіб, які стали в майбутньому відомими науковцями, артистами, політиками, громадськими та релігійними діячами. Серед них – українці, вірмени, поляки, євреї.

Колишній гімназист Антін Чернецький у статті «На слідах Маркіяна» так описав декого з числа перших учнів гімназії: «Між першими учениками українцями бережанської гімназії – коли не рахувати тих, що вийшли зі Збаража – як проф. унів. Нападівич (1795), Март. Барвінський ген. вікар. (1798) та ін. – стрічаємо свояків Маркіяна Шашкевича, Йосифа (1806) і Василя (1809) Авдиковських, Івана Барвінського (1807), Левицьких Атаназія (1812), Якова (1813), Михайла (1816), Антона (1817), Йосифа (1818), Івана Шашкевича (1816)...» [3, с. 43].

Ще в Збаражі в 1797 р. 18-річним юнаком закінчив гімназію майбутній філософ, правник, професор Львівського університету Микола Нападівич [1, арк. 26, 35 зв., 39 зв., 43, 48 зв.]. Тут упродовж 1798–1802 рр. [1, арк. 54, 67, 82, 97] навчався український церковний діяч, педагог, доктор теології, папський прелат Мартин Барвінський, який був деканом теологічного факультету Львівського університету (1823–1824 рр.), його ректором (1837–1838 рр.), багаторічним членом греко-католицької капітули.

Мацей Бродович (Brodowicz Maciej Jozef, 1790–1885) – польський вчений-медик, педагог, поет закінчив гімназію в Бережанах у 1806 р. [1, арк. 137 зв.], а починав навчання 10-річним хлопчиком у Збаражі в класі інфіма в 1801–1802 навчальному році [1, арк. 108 зв.]. Був неординарною особистістю, відомим лікарем, добрим організатором науки. Двічі, у 1839–1841 рр. і 1847–1848 рр., обирався ректором Ягеллонського університету. У 1847 р. професор медицини Мацей Бродович отримав почесне звання доктора філософії (*honoris causa*) цього університету. Автор спеціальних праць з медицини, поетичної збірки «Польові квітки» (1871 р.). Похований на Раковецькому кладовищі Кракова. У труну, згідно заповіту, було покладено листи від матері та приятеля, лікаря Йозефа Сеї [4, с. 40–43], з яким він навчався в гімназії в одному класі [1, 134 зв.].

1 вересня 1807 р. навчання в гімназії в першому семестрі розпочав 12-річний Віталіс Смоховський (1796–1888 рр.) – у майбутньому ви-

датний польський актор, директор Львівського театру. Його прізвище відзначено поміткою [1, арк. 143], а в другому семестрі цього ж року помічено олівцем червоного кольору, і є допис чорними чорнилами: «Slawny dyrektor teatru lwowskiego w r. 1854-64» [1, арк. 146].

В 1814–1817 рр. у гімназії навчався майбутній архієпископ Львівського вірменського обряду (1858–1875 рр.) Григорій Михайло Шимонович (Grzegorz Michał Szymonowicz) [1, арк. 203 зв.]. Із журналу дізнаємося, що під час навчання в першому класі (граматика) він мав 14 років і проживав у будинку № 156, а його батька звали Микола [1, арк. 184]. Навпроти його прізвища хтось олівцем червоного кольору дописав: «Arcybiskup orm.» («Архієпископ вірм.» – пол.). Помітка червоним є і в 1815 р. [1, арк. 189 зв.], а в 1816 р. тим же почерком написано: «Arcybiskup orm. od r. 1853?» («Архієпископ вірм. з р. 1853?» – пол.) [1, арк. 196]. Світлина Григорія Шимоновича з видання, присвяченого 100-річчю гімназії (див. дод. 5) [5, табл. 3, №1].

У журналі є записи про навчання родичів Маркіяна Шашкевича. Під час підготовки ювілейного видання з нагоди століття гімназії [5] учні Казимир Мальський (Malski Kazimierz) з IV-а класу і Ян Хойнацький (Chojnacki Jan) з III-а уклали на підставі шкільних журналів реєстр усіх учнів у Збаражі та Бережанах за 1789–1906 рр. [5, передм.]. Порівнюючи його із списками гімназистів у досліджуваному журналі, бачимо деякі розбіжності в написанні прізвищ, кількості учнів у класах. Але стосовно родичів Маркіяна Шашкевича (Івана Шашкевича та Авдиковських) всі дані співпадають.

Згідно з ювілейним виданням, Іван Шашкевич розпочав навчання в гімназії в 1816 р. [5, с. 119]. У журналі є запис цього року, що в першому класі граматики (Prima Grammatices Classis) першого семестру навчався 13-річний Іван Шашкевич, син священика з с. Годів Іллі Шашкевича [1, арк. 194 зв.].

Клас	Ім'я	Вік	Родина	Родина	Родина	Родина	Родина	Родина	Родина	Родина
Клас I	Іван Авдиківський	13	Городище	Городище	Городище	Городище	Городище	Городище	Городище	Городище
Клас II	Іван Авдиківський	13	Городище	Городище	Городище	Городище	Городище	Городище	Городище	Городище

У журналі збереглися записи про його навчання в другому семестрі 1816 р. [1, арк. 198], першому [1, арк. 201] та другому семестрах 1817 р. [1, арк. 204 зв.]. У 1827 р. Іван Шашкевич став священиком і, після смерті батька, о. Іллі Шашкевича, змінив його на служінні в парафії с. Годів [6, с. 181].

В окреслений хронологічними рамками журналу період (1789-1817 рр.) в гімназії в Збаражі і в Бережанах навчалось кілька Авдиківських: Іван (1795 р.), Стефан (1797 р.), Іван (1803 р.), Микола (1805 р.), Йозеф (1806 р.), Василь (1809 р.). У дужках зазначено перший рік навчання згідно з даними ювілейного видання з нагоди 100-річчя навчального закладу [5, с. 53]. Прізвища цих же учнів знаходимо в зазначені роки у головному журналі гімназії. У класі «синтаксис» 1795 р. серед учнів є 19-річний Іван Авдиківський [1, арк. 28 зв.]. Ім'я 16-річного Стефана знаходимо в класі «інфіма» в період з 1 вересня 1796 р. до січня 1797 р. [1, арк. 46 зв.].

Ще один Іван Авдиківський навчався в класі інфіма в 1802–1803 навчальному році, про що свідчить запис у журналі [1, арк. 107]. Це саме той Іван-Захар Авдиківський (10 жовтня 1788 р. – 18 грудня 1852 р.) – брат матері Маркіяна, народжений в селі Підлисса в родині Романа Авдиківського та Маркіяни Скрипчинської [6, с. 183–185].

У метриці зафіксоване подвійне ім'я, хоча він відомий, як Захар або Захарія. Навчався на теологічному і правничому факультетах Львівського університету. Впро-

довж 35 років (1817–1852 рр.) успішно працював управителем «Будинку вбогих» біля костелу св. Лазаря у Львові (зображення з літографії С. Возняка) [7, с. 45–46].

Життєві шляхи Захарія Авдиківського і його сестринця Маркіяна Шашкевича перетнулися у Львові. Маркіян Шашкевич, коли був виключений із семінарії і мешкав у дядька, залучався до справ «Будинку вбогих». З ініціативи управителя шпиталю Захара Авдиківського він навчав дітей читати та писати, займався слов'янською мовою, допомагав у діловодстві канцелярії шпитальної управи [7, с. 46].

Захар Авдиківський перебував у гуші подій 1848–1849 рр., брав активну участь у громадсько-політичному житті Львова і Галичини. Був серед засновників Головної Руської Ради, підписантів (у списку перший) «Відозви до Руського народу» (10 травня 1848 р.) [7, с. 50].

З другого семестру 1811 р. в журналі з'явилися графи, в яких вказувались місце народження та інформація про ім'я та рід занять батька [1, арк. 163]. Цього року в гімназії навчалися з Бережан, Рогатина, Підгаєць, з сіл нинішнього Бережанського району: Рогачин, Гиновичі, Урмань, Пліхів [1, арк. 163–164]. У другому класі (граматика) бачимо чимало представників сіл нинішнього Козівського району: Бишки, Будилів, Геленків, Кальне, Ценів [1, 164 а]. Навпроти прізвища Вінцента Стабковського зазначено: «Russia» [1, арк. 165], а в іншому місці – «Ausland» [1, арк. 166 зв.], що в перекладі з німецької – зарубіжжя.

Secundum semestris 1811.

- 103 -

<i>M. J. Albr.</i>	<i>W. Schulz</i>	<i>M. J. Albr.</i>	<i>M. J. Albr.</i>	<i>M. J. Albr.</i>	<i>M. J. Albr.</i>	<i>M. J. Albr.</i>	<i>M. J. Albr.</i>	<i>M. J. Albr.</i>	<i>M. J. Albr.</i>
<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>
~~<i>Albr.</i>~~	~~<i>Albr.</i>~~	~~<i>Albr.</i>~~	~~<i>Albr.</i>~~	~~<i>Albr.</i>~~	~~<i>Albr.</i>~~	~~<i>Albr.</i>~~	~~<i>Albr.</i>~~	~~<i>Albr.</i>~~	~~<i>Albr.</i>~~
<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>
<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>	<i>Albr.</i>

Однокласники Григорія Шимоновича у 1815 р. були з таких населених пунктів: Бурштин, Вербів, Геленків, Дунаїв, Липиця, Новосілка, Озерни, Поморяни, Потутори, Рогатин. Дев'ять осіб представляли Бережани, а по два – Плотича і Підусільну [1, арк. 189–189 зв.].

На сторінках головного каталогу гімназії є окремі помітки, зроблені різними особами. В кількох місцях після закінчення навчального року є підписи шкільних професорів або перевіряючих. Про помітки стосовно Віталіса Смоховського і Григорія Шимоновича згадано вище. На початку журналу, окрім автографа Олександра Кондратюка, є записи латиною, які автору не вдалось поки що розшифрувати [1, арк. 1].

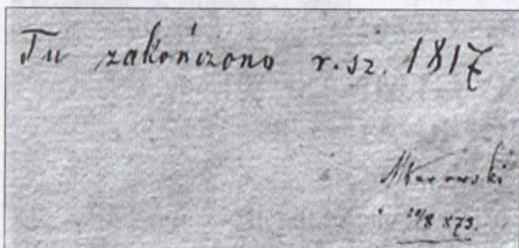
Вже на наступному аркуші є напис польською мовою, зроблений, ймовірно, директором гімназії Матеушем Куровським 27 лютого 1873 р.:

«В цім каталозі записані:

Віталіс Смоховський, 1807 в інфімі, славний актор і директор театру Львівського

Григорій Шимонович, арцибіскуп вірм. 1814» [1, арк.2].

На одному з аркушів журналу нижче перекресленого червоним кольором списку учнів 1792 р. [1, арк. 9 зв.] є запис від 23 березня 1795 р. німецькою мовою з нерозбірливим підписом.

Останній запис зробив директор гімназії (1872–1889) Матеуш Куровський: «Tu zakonczono r. sz. 1817. M. Kurowski. 20/8 873» [1, арк. 206].

Головний каталог Бережанської гімназії 1789–1817 рр. вартий дальшого більш детального дослідження, адже серед випускників цих років є відомі особистості, які відіграли активну роль у «Весні народів» 1848 р., як у Львові, так і в інших містах і містечках Галичини, стали священиками, вчителями, лікарями... Результатом такого вивчення міг би стати довідник про всіх учнів, які навчались в гімназії в Збаражі (1789–1805 рр.) і Бережанах (1805–1817 рр.) з короткими біографічними даними про них.

Список використаних джерел

1. Бережанський краєзнавчий музей. Головний журнал гімназії. – БКМ. ПД. – 7384. – Інв. № 2956.
2. Czernecki Józef. Brzeżany. Pamiątki i wspomnienia. W setna rocznicę założenia gimnazjum /Józef Czernecki. – Lwów. – 1905. – 109 s.
3. Чернецький А. На слідах Маркіяна (Причинки до національного відродження Бережанщини) /Антін Чернецький //Маркіян: збірник історико-краєзнавчих статей на пошану Маркіяна Шашкевича; автор і упорядник Микола Проців. – Бережани – Тернопіль: Джура, 2011. – 172 с.
4. Бережанські гімназисти. Медики та природодослідники. Історико-краєзнавчі нариси /Автор проекту Ярослав Проців, керівник проекту Галина Проців, упорядник Микола Проців. – Тернопіль: Джура, 2006. – 180 с.
5. Stulecie gimnazjum Brzeżańskiego. 1806-1906. Brzeżańcy. Staraniem i nakładem komitetu. 1907. – 194 s.
6. Горак Р. Шашкевичі (До питання родоводу о. Маркіяна Шашкевича) / Роман Горак //Шашкевичіана. – Нова серія. – Вип 2.: «Руська Трійця», її оточення, послідовники і дослідники. – Львів – Броди – Вінніпег, 1996.
7. Купчинський О. Іван–Захар Авдіковський (4 жовтня 1788, с. Підлисса Золочівської округи Галичини – 18 грудня 1852, м. Львів). Причинки до життєпису /Олег Купчинський //Вісник НТШ, число 42. – С. 45-52.

Mykola Protsiv

THE BEREZHANY GYMNASIUM MAIN HOMEPAGE JOURNAL (1789–1817)

The Homepage Journal issued by Berezhany gymnasium during 1789 – 1817 is analyzed in this article as one of the museum exhibits. The importance of the exhibit for the history of the educational establishment study as well as the whole region has been shown.

Key words: Berezhany gymnasium, Berezhany gymnasium Homepage Journal, Berezhany Local History Museum, Martyn Barvinskyy, Matsey Brodovych, Vitalis Smokhovskyy, Hryhoriy Shymonovych.